

13. લિખિતંગ દાદાજી

દાદાજી પોતાના પૌત્ર-પૌત્રીના જીવનવિકાસમાં કેવો સક્રિય અને જીવંત રસ લે છે એ આ પાઠ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવ્યું છે. તદુપરાંત પત્રલેખન વિશે પણ વિગતે સમજાવવામાં આવ્યું છે. પત્રલેખન ચીવટ માંગી લે એવું પણ સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે.

પત્ર એટલે કાગળ-લેટર. પત્ર દૂર બેઠેલાં બે માણસો વચ્ચેનો સેતુ છે. મૂળભૂત રીતે પત્ર એ સંદેશાનો એક પ્રકાર છે. પત્રના બે પ્રકાર પડે. એક તો આપણા રોજબરોજના સામાન્ય વ્યવહાર વિનિમયના પત્રો. એમાં માત્ર પ્રાસંગિક સાધારણ માહિતીની જ આપ-લે હોય. બીજા પ્રકારના પત્રોમાં વિગત, માહિતી સાથે ક્યારેક સાહિત્યનું સૌન્દર્યરૂપ પ્રગટ થાય છે.

વિદ્યાર્થીઓને પત્રની સમજ આપવા માટે ખાસ પ્રકારના પત્રો તૈયાર કરવામાં આવે છે. એમાં નામ-સરનામું, સંબોધન તથા નિયમ પ્રમાણેના સ્વરૂપનાં લક્ષણો પ્રગટે તે રીતે વીગતો લખાઈ હોય છે. પત્રનો આવો પ્રકાર નવીનતાના કારણે પણ વિદ્યાર્થીઓને ગમી જાય છે અને તેનાથી પત્ર લખવાની પદ્ધતિ પણ સમજાય છે.

દલપત સોઢા
વંદના સોસાયટી,
989/2, સેક્ટર 13/બી,
ગાંધીનગર - 382016
તા. 4થી જાન્યુઆરી, 2016

ચિ. વહાલા રાજેશ,

તમે સૌ મજામાં હશો.

થોડા દિવસથી હું અહીં મોટાકાકાને ત્યાં આવ્યો છું એટલે તને પત્ર લખવાનું મન થયું. આમ તો આપણે સાથે જ રહીએ એટલે પત્ર લખવાનું બને નહિ.

હમણાં ઉનાળાની રજાઓ ચાલે છે. નિશાળે જવાનું નથી. તું તારાં મમ્મી પપ્પા સાથે મોસાળ જવાને બદલે પ્રવાસે જવાનો છે તે આનંદની વાત છે.

તું સવાર-સાંજ બંને વખત રમવા જતો હશે. મનદીપ અને અંકિત પણ આવતા હશે. તે થોડો વખત તબલાં વગાડવાની તાલીમ લીધી ને એમાં ઠીક ઠીક આગળ વધ્યા પછી નિયમિત ક્રિકેટ રમવા જાય છે. આ બંને શોખ એકસાથે પોસાઈ શકે, બંનેમાં હોશિયારી મેળવી શકાય. અભ્યાસની સાથે સાથે બંને થઈ શકે, પણ પસંદગી એકની કરી લેવી. કોઈપણ ક્ષેત્રમાં સિદ્ધિ મેળવવા માટે નિષ્ઠા, શ્રમ અને તલ્લીનતા જરૂરી છે. ગુરુ દ્રોણાચાર્યે પાંડવ-કૌરવ કુમારોની પરીક્ષા લીધી હતી એ વાત મેં તને કરી હતી ને ! બીજા રાજકુમારોને ઘણું બધું દેખાતું હતું; ત્યારે અર્જુનને પક્ષીની આંખ જ દેખાતી હતી. પક્ષીની આંખ જ દેખાય, પોતાનું લક્ષ્ય જ નજરમાં રહે તે ધાર્યું કાર્ય કરી શકે. આ ગુણને કારણે જ અર્જુન મોટો બાણાવાળી થયો ને શ્રીકૃષ્ણનો પ્રીતિપાત્ર પણ બની શક્યો. ઘડીએ ઘડીએ લક્ષ્ય બદલે તે કશું જ પામી શકે નહિ. તું ક્રિકેટના ક્ષેત્રમાં પારંગત થાય તેવી શુભ કામનાઓ !

તારાં પપ્પા-મમ્મીના પત્ર આવતા હશે. મનેય લખજે ને તેમનેય લખજે.

અહીં મોટાકાકા, કાકી તથા કવિતા-ચંદ્ર કુશળ છે. તું અહીં આવ્યો ત્યારે અપુ-પૂજા સાથે રમતો હતો એટલે એ ભાઈ-બહેન પણ તેને યાદ કરે છે. કવિતા નૃત્યના વર્ગમાં નિયમિત જાય છે. બા, નાનાકાકા, ભાવનાકાકી તથા તારા મિત્રોને સ્મરણ.

શુભેચ્છક

દાદાજીના આશીર્વાદ

ભાવનગર

વિધાનગર

પૂજ્ય દાદાજી,

આપનો પત્ર મળ્યો. હું બહુ રાજી થયો. તમે નહિ આવો ને ! મને ગમતું નથી. તમે અહીં હો ત્યારેય પત્ર ન લખી શકો ?

હું ક્રિકેટ રમવા સવાર-સાંજ નિયમિત જાઉં છું. જયંતીભાઈ બહુ તોડાવે છે. એ કહેતા હતા કે તું આગળ વધી શકીશ. હું રમતો હોઉં ત્યારે નાનાકાકા કોઈ કોઈ વખત આવે છે.

થાકીને લોથ થઈ જાઉં છું, પણ સમય મળ્યે થોડું થોડું વાંચું છું. મનદીપ અને અંકિત આવે છે.

કાકા, કાકીને પ્રણામ. સૌને યાદ. ચંદ્રને ખાસ. ને હા દાદાજી, હું આપની વાત બરાબર ધ્યાનમાં રાખીશ.

રાજુના પ્રણામ

દલપત સોઢા

વંદના સોસાયટી,

989/2, સેક્ટર 13/બી

ગાંધીનગર - 382016

તા.9મી જાન્યુઆરી, 2016

ચિ. વહાલા રાજુ,

તારો પત્ર મળ્યો, પોતરાનો પત્ર આવે ગમે જ ને ! તારા પ્રશિક્ષક માને છે કે તું ક્રિકેટમાં આગળ વધીશ તે જાણીને વિશેષ આનંદ.

પત્ર લખવામાં કેટલીક બાબતોનું ધ્યાન રાખવાનું હોય છે. તું મારો આગલો પત્ર તથા આ પત્ર ધ્યાનથી જોજે. મથાળે પહેલાં આપણું સરનામું, તારીખ વગેરે બરાબર લખવાં જોઈએ. નીચેનો ભાગ પણ બરાબર લખાય તો સારી છાપ પડે. હવેથી પત્ર લખે ત્યારે એનું ધ્યાન રાખજે. મથાળું આમ થાય :

30, વિહ્વલનગર સોસાયટી,

કડવા પાટીદારની વાડી સામે,

ભાવનગર - 364002

તા. (જે હોય તે)

યોગ્ય સ્થળે વિરામચિહ્નનો આવે. પત્રના વચલા ભાગમાં પ્રથમ સંબોધન આવે. મને લખતો હો તો ‘પૂજ્ય દાદાજી’, પપ્પાને લખતો હો તો ‘પૂજ્ય પપ્પાજી’, અંકિતને લખતો હો તો ‘પ્રિય અંકિત’ વગેરે.

પત્ર પૂરો થાય ત્યારે નીચે, મથાળાની જેમજ જમણી તરફ

વગેરે આવે. વચલા ભાગમાં સંબોધન પત્રની ડાબી તરફ આવે એનો ખ્યાલ તો તને આવી ગયો ને !

હવે તો હું થોડા દિવસમાં ત્યાં આવી જવાનો છું. મોટાકાકાને ને મમ્મી-પપ્પાને પત્ર લખે ત્યારે ઉપરની બધી બાબતોને ધ્યાનમાં રાખજે.

તું ક્રિકેટની રમતમાં થાકતો તો હોઈશ; પણ શ્રમ વિના, એકાગ્ર ચિત્તથી કરેલ શ્રમ વિના, દુનિયામાં કાંઈ પ્રાપ્ત થઈ શકતું નથી. કહેવાયું છે ને કે, ‘સિદ્ધિ તેને જઈ વરે જે પરસેવે ન્હાય.’

તું વાંચે છે તે જાણીને આનંદ. તન-મન બંને સ્વસ્થ રહે તો જ સુયોગ્ય જીવનઘડતર થઈ શકે. એકલું પાડાબળ કાંઈ કામનું નહિ. તારો સમતોલ વિકાસ થાય તેવી શુભ કામનાઓ !

ઘરે બા, નાના કાકા-કાકી સૌને સ્મરણ. મનદીપ-અંકિત, નિત્યા-મામાને ખ્યાર. હવે તો થોડા વખતમાં મળશું.

શુભેચ્છક

દાદાજીના આશીર્વાદ

ટિપ્પણ

મોસાળ - મામાનું ગામ, માતાનું પિયર **નિષ્ઠા** - શ્રદ્ધા, વફાદારી, વિશ્વાસ, પ્રામાણિકતા
તલ્લીનતા - લીન થઈ જવું, એકાકાર થઈ જવું તે **પ્રીતિપાત્ર** - માનીતો, માનનીય, વહાલો પારંગત
 - અધ્યયન - શિક્ષણમાં પાર ઊતરેલું, પૂરેપૂરું માહિતગાર થયેલું **બાણાવળી** - બાણ મારવામાં હોશિયાર યોદ્ધો **બહુ તોડાવે છે** - ખૂબ પરિશ્રમ, મહેનત કરાવે છે **લોથ - (અહીં)** તદ્દન થાકી જવું તે **પોતરાનો** - દીકરાના દીકરાનો, પૌત્રનો **પ્રશિક્ષક** - વિશેષ તાલીમ આપી ઘડનાર શિક્ષક **સંબોધન** - ઉદ્દેશીને બોલવું **ચિત્ત** - મન, અંતઃકરણ **પાડાબળ** - (અહીં) શરીરબળ **સમતોલ** - એક સરખો, સમાન, સંતુલિત

સ્વાધ્યાય

પ્રશ્ન 1. નીચેના પ્રશ્નોના એક વાક્યમાં જવાબ લખો.

1. દાદાજીએ કોને પત્ર લખ્યો ? ક્યાંથી ?
2. દાદાજીએ શું સંબોધન કર્યું છે ?
3. પત્રના મથાળે શું લખવું જોઈએ ?
4. રાજેશે શાની તાલીમ લીધી હતી ? તે શું રમવા જતો હતો ?
5. પત્રના કયા ભાગમાં સંબોધન લખવું જોઈએ ?
6. જયંતભાઈ વિશે રાજુ દાદાને શું જણાવે છે ?

પ્રશ્ન 2. નીચેના પ્રશ્નોના ટૂંકમાં જવાબ લખો.

1. તબલા અને ક્રિકેટ સંદર્ભે દાદાજીએ રાજુને શું લખ્યું ?
2. દાદાજી કઈ બાબતને આનંદદાયક ગણાવે છે ?
3. સંબોધન લખવા વિશે દાદાજીએ શું સમજ આપી ?
4. શ્રમ અંગે દાદાજી શું લખે છે ?

પ્રશ્ન 3. “કોઈપણ ક્ષેત્રમાં સિદ્ધિ મેળવવા કઈ બાબતો જરૂરી છે.” મુદ્દાસર જવાબ આપો.

પ્રશ્ન 4. કારણ લખો.

1. દાદાજી ક્રિકેટ કે તબલામાંથી એકની પસંદગી કરવાનું જણાવે છે.
2. દાદાજીને રાજુને પત્ર લખવાનું મન થયું.
3. અર્જુન મોટો બાડગવળી બની શક્યો.

પ્રશ્ન 5. નીચે આપેલા શબ્દનું જોડકું વાપરીને વાક્ય લખો.

ઉદાહરણ

1. રજા - નિશાળ	3. શ્રમ - પ્રાપ્તિ
2. વર્ગ - કવિતા	4. કાર્ય - લક્ષ્ય

પ્રશ્ન 6. નીચેના શબ્દોના વિરુદ્ધાર્થી શબ્દો લખો.

1. વહાલા	2. આનંદ	3. પ્રથમ	4. શુભ

પ્રશ્ન 7. નીચેના શબ્દોની સાચી જોડણી લખો.

1. આશિરવાદ	2. દૂનીયા	3. નીયમિત	4. સીધી	5. પ્રિતીપાત્ર

પ્રવૃત્તિ

1. પત્રના વિવિધ ભાગો અને તેમાં લખવાની વિગતો વિશે શિક્ષક સાથે ચર્ચા કરો.
2. તમારા ઘેર કોઈ પ્રસંગમાં આમંત્રણ આપતો પત્ર તમારા મિત્રને લખો.

ભાષાસજ્જતા

સર્વનામના પ્રકાર

1. પુરુષવાચક સર્વનામ :

1. યુસુફે મનોજને કહ્યું, ‘તું ક્યાં જાય છે ?’
2. મનોજે કહ્યું, ‘હું જયપુર જાઉં છું.’
3. માલતી બોલી, ‘તે (મનોજ) જયપુર જાય છે ?’

બોલનાર પહેલો પુરુષ કહેવાય. સાંભળનાર બીજો પુરુષ કહેવાય અને પહેલો અને બીજો જેની હાજરી/ગેરહાજરીમાં જેના વિશે વાત કરે તે ત્રીજો પુરુષ કહેવાય.

2. દર્શક સર્વનામ :

1. આ કોણ છે ?
2. આ છોકરીનું નામ શું છે ?
3. એ રહ્યું મારું ઘર.
4. પેલો કોણ આવે છે ભાઈ ?

દર્શક એટલે બતાવનાર

કોઈ વ્યક્તિ કે પદાર્થને દર્શાવવા માટે ‘દર્શક સર્વનામ’ વપરાય છે.

3. સ્વવાચક સર્વનામ :

પોતે, પોતાનું, મારું, જાતે, પંડે, ખુદ, નિજ.

1. હું પોતે સાથે આવીશ.
2. તમે પોતે જ આ કામ કરજો.
3. હું જાતે ત્યાં હાજર હતો.
4. આરતી ખુદ હાજર હતી.

સ્વવાચક એટલે પોતાપણું સૂચવનાર. જે સર્વનામ પોતાપણાનો અર્થ બતાવે તેને ‘સ્વવાચક સર્વનામ’ કહે છે. ખાસ કરીને આ સર્વનામ પુરુષવાચક સર્વનામની સાથે જ વપરાયા છે.

4. સાપેક્ષ સર્વનામ :

1. જે કરશે તે પામશે.
2. જેને રામ રાખે તેને કોઈ ન ચાખે.
3. જેવું વાવશો તેવું લણશો.
4. જ્યાં ગંદકી ત્યાં માંદગી.

સાપેક્ષ એટલે ‘સ’ સાથે .. અપેક્ષા (ઈચ્છા) સાથે. સાપેક્ષ સર્વનામમાં એક હોય એટલે બીજું હોયજ. આવા એકબીજાની અપેક્ષાએ વપરાતાં સર્વનામોને ‘સાપેક્ષ સર્વનામો’ કહે છે.

દા.ત. જે.....તે, જેને.....તેને,
જ્યાં.....ત્યાં,તે.

5. અનિશ્ચિત સર્વનામ :

1. તને કોઈક બોલાવે છે.
2. કોઈની મળેલી આ ચોપડી છે.
3. મને કશું નથી ગમતું.
4. તને કાંઈ થયું છે ?

અનિશ્ચિત એટલે નિશ્ચિત નહિ તે. જે સર્વનામ કોઈ અનિશ્ચિત વ્યક્તિ, પ્રાણી કે પદાર્થને માટે વપરાયું હોય તે ‘અનિશ્ચિત સર્વનામ’ કહેવાય છે.

દા.ત. કોઈ, કોઈક, કાંઈક, કશું, કાં, કંઈક
ઘણા, બધા, કેટલાંક, પ્રત્યેક, દરેક, અમુક વગેરે પણ અનિશ્ચિત સર્વનામો છે.

6. પ્રશ્નવાચક સર્વનામ :

1. કોણ ગયું આ નાવ હંકારી ? (નાવિક)
2. તમારા દફતરમાં શું છે ? (પુસ્તકો)
3. કોને યાદ કર્યા તમને ? (મમ્મીએ)
4. કોને યાદ કર્યા ? (પપ્પાને)

શું, કોણે, કોને, ક્યો, કેવું વગેરે પ્રશ્નવાચક સર્વનામ છે.

- ઉપરનાં વાક્યોમાં
1. ‘કોણ’ના જવાબમાં ‘નાવિક’ નામ મળે છે એટલે ‘નાવિક’ માટે ‘કોણ’ સર્વનામ વપરાયું છે.
 2. દફતરમાં ‘શું’ છે ? પૂછવાથી જવાબ મળે છે - ‘પુસ્તકો’ - એટલે ‘પુસ્તકો’ માટે ‘શું’ સર્વનામ વપરાયું છે.
 3. ‘કોણે’ યાદ કર્યા ? જવાબ મળે છે “મમ્મીએ” મમ્મીના જવાબ માટે ‘કોણ’સર્વનામ વપરાયું છે.

નોંધ : નામને બદલે વપરાતા શબ્દને આપણે ‘સર્વનામ’ કહીશું. પરંતુ આ જ ‘સર્વનામ’ જો નામની આગળ વપરાય તો તે ‘વિશેષણ’નું કામ કરે છે તે આપણે આગળ ઉપર જોઈશું.

પ્રથમ પુરુષ		બીજો પુરુષ		ત્રીજો પુરુષ	
એકવચન	બહુવચન	એકવચન	બહુવચન	એકવચન	બહુવચન
હું	અમે	તું	તમે	એ/તે	એ/તેઓ
મેં	અમે	તેં	તમે	એણે/તેણે	એણે/એમણે
મને	અમને	તને	તમને	એને/તેને	એમને/તેમને
મારાથી	અમારાથી	તારાથી	તમારાથી	એનાથી	એમનાથી
મારામાં	અમારામાં	તારામાં	તમારામાં	એનામાં	એમનામાં

સ્વાધ્યાયકાર્ય : નીચેના વાક્યોમાં સર્વનામ શોધો.

1. તમે આ શું બોલો છો ?
2. જે કરશે તે ભોગવશે.
3. કોણ આવે છે ?
4. ધ્યેયપૂર્ણ કરવા પ્રતાપ પોતે તૈયાર થયો.
5. પ્રતાપે ભામાશાને ક્યું, આપણે મેવાડને બચાવીએ.

નીચેના વાક્યોમાં રેખાંકિત પદો માટે સર્વનામના પ્રકરો જણાવો.

1. થોડા દિવસથી હું અહીં મોટાકાકાને ત્યાં આવ્યો છું.
2. તમે આ શું કરો છો ?
3. આપણે સાથે મળીને મેવાડને બચાવીએ.
4. જે કરશે તે ભોગવશે.
5. પેલું તને યાદ આવે છે ?

નીચેના ફકરામાં રેખાંકિત નામને બદલે યોગ્ય સર્વનામ મૂકી, ફકરો ફરીથી લખો.

રામપુર નામના ગામમાં રામભાઈ નામે એક શિક્ષક રહેતા હતા. રામભાઈના ઘરની સામે જ એક શાળા હતી. રામભાઈ સવારથી સાંજ સુધી નિશાળમાં જ કામ કરતા. રામભાઈને એક દીકરી હતી. દીકરી પપ્પાને કહેતી, મને એક ચોપડી લાવી આપજો.